

DE RND EN HET WOORDGEOGRAFISCH ONDERZOEK

„The development of science includes both the discovery of new facts and the successive equalization of the methods of interpretation”.

Bottiglioni 1971, p. 287.

Inhoud

1. Inleiding
2. Woordgeografie
 - 2.1. Definities en terminologie
 - 2.2. Woordkaarten
 - 2.3. Conclusies
 - 2.4. Blancquaert over karteren
3. Woordgeografie in de RND
 - 3.1. Woordkaarten in de RND
 - 3.2. Woordvragen in de RND
4. Besluit

Afkortingen

Geraadpleegde literatuur

1. Inleiding.

Wie, „na meer dan 50 jaar”, schrijft over de betekenis van de *RND* voor het woordgeografisch onderzoek, kan dit onderwerp van verschillende kanten benaderen. Hij kan een volledige bibliografische opsomming geven van alle woordgeografische studies die geheel of gedeeltelijk met behulp van materiaal uit de *RND* in de loop der jaren tot stand zijn gekomen. De evaluatie van deze studies zal zich impliciet uitspreken over de waarde van de *RND* voor de woordgeografie.

Hij kan ook, zich plaatsend op een modern linguïstisch standpunt, een beoordeling geven van de *RND*. Hij gaat dan echter aan deze onderneming vragen stellen, die 50 jaar geleden nog niet bekend waren of minstens nog niet actueel.

Een derde mogelijkheid is : de betekenis van de *RND* voor het woordgeografisch onderzoek af te leiden uit het werk zelf. Hij zal dan in de eerste plaats te rade moeten gaan bij Blancquaert zelf, die in verscheidene studies en opstellen over het doel en de methode van de

door hem begonnen en jaren lang geleide „Reeks Nederlandse Dialectatlassen” heeft geschreven.

Dit laatste uitgangspunt heb ik voor deze bijdrage gekozen, met dien verstande, dat ook het hetgeen door gebruikers van de *RND* is opgemerkt in dit artikel aan de orde zal komen. Ook wil ik meer theoretische vragen vanuit de moderne linguïstiek niet helemaal uit de weg gaan. Het gaat immers om een antwoord op de vraag : wat is de waarde van de *RND* voor het woordgeografisch onderzoek anno 1976.

2. Woordgeografie.

In de Nederlandse dialectologische handboeken wordt de woordgeografie niet in een apart hoofdstuk behandeld. Aspecten van woordgeografisch onderzoek komen aan de orde in paragrafen over „enquêtering” ; „vragenlijst” en „kartering”. Van Dale omschrijft „woordgeografie” als volgt : „Voorstelling in kaart van de verbreiding van bep. woorden, woordvormen of woordbetekenissen ; leer daarvan”. Volgens Van den Toorn zijn kaarten, „van één bepaald woord in de verschillende dialecten [...] een voorbeeld van zgn. woordgeografie”. (Van den Toorn, 1973, p. 34.)

2.1. *Definities en terminologie*

Met Schophaus wil ik woordgeografie omschrijven als dat onderdeel van de dialectgeografie dat zich bezighoudt met de geografische verspreiding van de dialectische woordenschat. Omdat het taalteken bilateraal is, tegelijk betekenaar en betekenis is, moet de woordgeografie onderscheiden worden in : „betekenaarsgeografie” en „betekenisgeografie”. Bij de betekenaarsgeografie gaat men uit van één vaste betekenis en men vraagt naar de betekenaars (onomasiologisch uitgangspunt) ; bij de betekenisgeografie vraagt men, uitgaande van één vaste betekenaar, naar de verschillende betekenissen (semasiologisch uitgangspunt) (Schophaus 1973, p. 175).

Met deze omschrijving kom ik meteen in terminologische moeilijkheden. Zo wil Goossens de term „taalgeografie” opgeven ten gunste van „dialectologie” ; „woordgeografie” is dan „lexicologische dialectologie”, door hem omschreven als : de studie van de verspreiding van de verschillende betekenaars van één betekenis en van de verspreiding van de verschillende betekenissen van één betekenaar. Met behulp van woordkaarten probeert men de verspreiding van de verschillen en de overeenkomsten in de woordenschat van geografisch gedifferentieerde subsystemen te interpreteren (Goossens 1972, p. 39-41).

Weijnen kiest voor de term „topolinguïstiek”; „woordgeografie” is bij hem „lexicologische topolinguïstiek”: de bestudering van de uitsluitend of ten dele topisch bepaalde varianten in de woordenschat (Weijnen 1975, p. 116).

Blancquaert zelf heeft ook moeite gehad met het element „geografie”. „Taalgeografie is een enigszins eigenaardige naam voor een vak dat niet in de eerste plaats aardrijkskundig, maar wel taalkundig is” (Blancquaert 1950, p. 71). Maar hij heeft voor deze term nooit een andere in de plaats gesteld, waarin het element „-geografie” ontbreekt. Wel onderscheidt hij steeds heel duidelijk „taalgeografie” en „dialectgeografie”; „taal-atlas” en „dialectatlas”. Taalgeografie is bij hem een ruimer begrip dan dialectgeografie. De taalgeografie bestudeert de geografische verspreiding van taalverschijnselen op een bepaald ogenblik en over een bepaald gebied. Haar object is de standaardtaal in zijn regionale verscheidenheid, maar ook de plaatselijke varianten. Een taalatlas omvat derhalve meer dan een dialectatlas. „In een taalatlas zouden dus, naast de locale dialectvormen, ook locale varianten van de beschaafde omgangstaal op kaarten gebracht worden” (Blancquaert 1922, p. 164). Later wil hij de term „dialectgeografie” liever laten vervallen, omdat de grens tussen omgangstaal, lokaal geschakeerde omgangstaal en dialect niet gemakkelijk te trekken is (Blancquaert 1950, p. 76). Over woordgeografie heeft hij zich nooit expliciet uitgelaten. Wel heeft hij een enigszins eigenaardige opvatting van „woordkaarten”, dat zijn kaarten waarop plaats voor plaats de woorden fonetisch genoteerd staan, zoals dat het geval is bij de *ALF* en de *RND*. Het is eerder een kwestie van karteringsmethode (Blancquaert 1922, p. 169)¹.

Voor dit artikel heb ik welbewust de term „woordgeografie” gekozen, om verschillende redenen. In de eerste plaats omwille van de traditie, ik bespreek hier immers enkele aspecten van een werk dat in 1925 van start is gegaan, op een ogenblik dat de geografische methode in de taalkunde in het brandpunt van de belangstelling stond. In de tweede plaats handhaaf ik met opzet het element „-geografie” om nog eens duidelijk te wijzen op het belang van juist de geografie voor de taalkunde. Wat Bottiglioni opmerkte naar aanleiding van de werkwijze van Gilliéron blijft van kracht: „The principle and the procedure were obvious: just as the geologist moves from the morphological aspect of the ground to

¹ Hij noemt Grootaers' kaart van de Roode Aalbes ook „woordkaart”: „Woordkaarten welke het materiaal van de dialectencentrale hem toelaten te publiceren” (BLANQUAERT 1927, p. 240).

discover the sedimentary processes that have determined it, so the linguist needs a faithful representation of the linguistic area to reconstruct its history" (Bottiglioni 1971, p. 288). Wat de dialectoloog en de geograaf gemeen hebben is de kaart, als werkinstrument en als grafisch model. Dialectologen kunnen veel leren van geografen¹. Ik zou het zo willen stellen : de dialectoloog heeft zeer sterk de neiging om een kaart vanuit de legenda te ontwerpen, hij wil zijn symbolen linguïstisch motiveren, zonder al te veel te letten op de eisen en wetten van de grafische semiotiek („sémiologie graphique"). Om een voorbeeld te geven : als Weijnen voorstelt om de door Van de Kerckhove op haar kaart **EMMER** aangewende symbolen te vervangen door andere, doet hij dat vanuit de legenda en vanuit taalkundige principes. Hij wil namelijk via het symbool de samenhang tussen enerzijds *emmer* en *ember* en anderzijds tussen *aker* en *ieker* duidelijker laten uitkomen. Wanneer men de voorgestelde symbolen op de kaart aanbrengt, moet men concluderen, dat het kaartbeeld er niet duidelijker op is geworden (Weijnen 1966, p. 169-170)².

Uitgaande van de hierboven gegeven definitie kunnen eisen opgesteld worden waaraan het woordgeografisch onderzoek dient te voldoen. Omdat de woordgeografie zich uitsluitend dient bezig te houden met de geografische verspreiding van verschillen en overeenkomsten van lexicale verschijnselen, behoren verschijnselen van syntactische, fonologische en morfologische aard niet tot haar terrein. Omdat het een primaire eis van de dialectologie is, dat slechts die verschijnselen onderzocht worden die geografische differentiëring vertonen, komen voor woordgeografisch onderzoek slechts die betekenissen in aanmerking die in heel het te onderzoeken gebied bekend zijn en die geografisch gedifferentieerde betekenaars opleveren. Voor de betekenisgeografie komen slechts die betekenaars in aanmerking die geografisch gedifferentieerde betekenissen opleveren. „Wortgeographie setzt eine einheitliche Wortliste voraus und, was nicht übersehen werden darf, auch die Einheitlichkeit der Sachen" (Löffler 1974, p. 111).

2.2. *Woordkaarten*

„Het werkinstrument van de dialectoloog is de taalkaart. Deze stelt de overeenkomsten en verschillen van de te onderzoeken verschijnselen,

¹ WIEGAND-HARRAS, 1971, p. 40-41 en noot 167.

² Ik kan hier nog slechts verwijzen naar STROOP 1974, p. 4-6. Hopelijk zal binnen niet al te lange tijd een uitvoerige bespreking van het boek van BERTIN in dit tijdschrift verschijnen van de hand van Jan Stroop.

evenals hun verspreiding, aanschouwelijk voor" (Goossens 1972, p. 41). Worden op deze kaart verschijnselen van lexicologische aard voorgesteld, dan heeft men te maken met een woordkaart. Uit deze definitie blijkt, dat Goossens wel degelijk aandacht heeft voor de technische aspecten en deze niet losmaakt van de taalkundige. Het komt er maar op aan, wat men onder „aanschouwelijk voorstellen" wenst te verstaan. De bedoeling kan volgens mij alleen zijn : de verspreiding van de lexicale overeenkomsten en verschillen zodanig voor te stellen dat ze voor het oog gemakkelijk te vatten zijn.

Licht men nu uit Goossens' definitie twee elementen, namelijk „werk-instrument" en „aanschouwelijk voorstellen", dan blijkt, dat de kaart het karakter moet hebben van een grafisch model.

Een grafisch model is een schematisering van de werkelijkheid door middel van grafische middelen („aanschouwelijk voorstellen") met een operationeel karakter („werkinstrument")¹.

Een helder overzicht van de in de dialectologie aangewende grafische middelen geeft Goossens, die overigens van „karteringsmethoden spreekt" (Goossens 1972, p. 69-71)².

De grafische middelen op de taalkaart aangebracht moeten symboolwaarde hebben, wil de kaart een grafisch model zijn. Een grafisch middel wordt symbool als het verwijst naar iets dat anders is als het symbool. De symbolen zijn vanuit linguïstisch standpunt volkomen ongemotiveerd³. De aanschouwelijkheid vereist een motivatie vanuit de grafische semiotiek. De symbolen op de kaart verwijzen naar de symbolen in de legenda, waar ze verklaard worden door de er naast geplaatste woorden ; deze woorden verwijzen naar de vragenlijsten (Wiegand-Harras 1971, p. 67-68 en 119).

Om een voorbeeld te geven, op kaart 13 in Eylenbosch 1962 komen de volgende symbolen voor : ○, □, △, ◆ ; het symbool ○ staat blijkens de legenda voor „ramaker", welnu [○ ↔ ramaker] verwijst naar x antwoorden op de vraag „de ambachtsman die wagens, karren en wielen timmert" in de vragenlijst⁴. X is zo groot als het aantal punten op de kaart dat van dit symbool is voorzien ; zo verwijst [○ ↔ ramaker] o.a.

¹ WIEGAND-HARRAS 1971, p. 64 en 120.

² Wat hier wordt gezegd van de „stempelkaarten" houdt onvoldoende rekening met de mogelijkheden van de grafische semiotiek.

³ Zo is het aanwenden van de kleur rood voor voorbeelden van Westfaalse expansie in de TON volkomen willekeurig, Heeroma had ook paars of blauw kunnen kiezen ; een driehoekje of een rondje.

⁴ Formulering bij EYLENBOSCH 1962, p. 115.

naar *р.м.о.к.ер* P 199 ; *р.е.м.о.к.ер*, O 178 enz. Dit alles geldt *mutatis mutandis* ook voor kleuren en arceringen¹. Om het grafisch model te ontlasten, of anders gezegd, om de kaart aanschouwelijker te maken kan men gebruik maken van zogenaamde „Leitwörter”, voor de *DWA* gedefinieerd als volgt : „Diejenige Bezeichnung, die innerhalb der von den Isolexen eingeschlossenen Flächen am häufigsten gebraucht wird, ist das Leitwort, das dementsprechend in den umgrenzten Raum deutlich sichtbar eingetragen wird” (Wiegand-Harras 1971, p. 73). Een „isolex” is heel simpel gezegd een „woord-isoglosse”. „Ein Isolex auf DWA-Signem-karten ist eine Linie, die in ihrem interpretativ festgelegten Verlauf Leitsigneme gegeneinander abgrenzt, die für Heteronyme stehen” (Wiegand-Harras 1971, p. 74). Figuurtes (cirkels, driehoekjes, rondjes enz.) en Leitwörter — misschien te vertalen met „hoofdwoorden”- hebben de status van „nominale symbolen, omdat ze naar nominale signemen verwijzen ; isolexen hebben dat niet².

2.3. *Conclusies*

Uit de voorafgaande beschouwingen kunnen een aantal conclusies getrokken worden met betrekking tot de woordkaart. Ik beperk me gemakshalve tot de betekenaarsgeografie. Een onomasiologische kaart houdt zich buiten fonologische, morfologische en syntactische kwesties ; ze dient derhalve zoveel als maar mogelijk is de ongemarkeerde woordvorm te bevatten³.

Per woordkaart worde slechts één onderwerp behandeld, men vraagt immers naar de betekenaars van één vaste betekenis. Het begrip, dat het onderwerp van de kaart is, moet intentioneel gedefinieerd zijn⁴.

Bij vragen op het gebied van de woordgeografie speelt de dialectische uitspraak van de woorden in de regel geen rol (Goossens 1969, p. 5),

¹ Deze zijn subjectiever : de lijn die ontstaat op de grens van twee kleuren, of op de grens van twee gearceerde vlakken, is te beschouwen als isolex.

² Voor deze terminologie : WIEGAND-HARRAS 1971, 43-48 en 119-120.

³ Vaststellen of een woordvorm al of niet gemarkeerd is, blijft een moeilijke zaak ; vandaar deze voorzichtige formulering. In ieder geval speelt de frequentie waarmee een bepaalde woordvorm optreedt een rol. Als bijvoorbeeld het materiaal „doopjurk” (*RND* 137) voor het merendeel diminutiva oplevert, geldt het diminutief als ongemarkeerde vorm. Het moet wel ontdaan worden van de typisch dialectische markering, in dit geval het suffix -ke of -ien. Zie : WELTE 1974, I, p. 353-357 en BOOIJ e.a. 1975, p. 77.

⁴ WIEGAND 1970, p. 267. WIEGAND-HARRAS 1971, p. 102, 103 en 118.

vanuit een puur taaltheoretisch standpunt vecht Wiegand deze stellingname aan (Wiegand 1970, p. 319). De opmerking van Goossens is in de eerste plaats een constatering van een feit en niet zozeer een linguïstische stelling. De streng theoretische opvatting van Wiegand maakt zuiver woordgeografisch onderzoek onmogelijk en gaat voorbij aan de eisen van de praktijk¹.

2.4. *Blancquaert over karteren*

Blancquaert is zijn hele leven een fervent voorstander geweest van kaarten met geschreven tekst („woordkaarten” in zijn terminologie), terwille van de zo groot mogelijke objectiviteit. Hij wil geen geïnterpreteerd materiaal, „maar de trouwe weergave daarvan, met, zoveel mogelijk, één kaart per woord” (Blancquaert 1922, p. 183). „De ideale dialectkaart [za.] wel zoo moeten gemaakt worden dat het onderzochte verschijnsel zelf, bij alle plaatsen waarvoor het werd opgenomen, in zijn ongewijzigde vorm op de kaart wordt geschreven” (Blancquaert 1927, p. 224). In Blancquaerts opvatting mag de dialectatlas slechts ongeroerd materiaal bevatten, de woorden op de kaarten verwijzen naar de ermee corresponderende tekst. Deze „objectieve” kaarten noemt hij „analytische” kaarten; met behulp van deze analytische kaarten kunnen „synthetische” worden samengesteld. Deze bevatten niet de fonetische opgaven, maar lijnen, vlakken (gekleurd of gearceerd), „Leitwörter” en symbolen². In zijn eerste woordgeografische studie van 1929 en in het vervolg van 1933 geeft hij een uitvoerige uiteenzetting van zijn werkwijze.

Blancquaert onderscheidt duidelijk twee richtingen in de taalgeografie. De eerste is het beschikbaar stellen van „de grootst mogelijke hoeveelheid materiaal voor verder onderzoek”; de tweede: „een deel van het materiaal „bewerken en interpreteren voor een bepaald en beperkt doel” (Blancquaert 1950, p. 75). Bij de eerste richting horen analytische kaarten, bij de tweede synthetische. Maar ook aan de interpreterende taalgeograaf stelt hij de eis, dat deze zijn materiaal in extenso afdrukt, omdat „hierin door latere onderzoekers weer gegevens worden gevonden voor het bestuderen van andere problemen” (Blancquaert

¹ In dit verband is van belang hetgeen WIEGAND-HARRAS 1971, p. 68 en 106-107 opmerken. Voor het maken van „trefwoorden” zie ook: SCHEUERMANN 1974.

² Een ongevuld cirkeltje geeft de plaatsen aan met dubbelvormen of vormen die afwijken van die van het omgevend gebied.

1950, p. 75). Voorbeelden van deze werkwijze zijn Blancquaert 1933, Péé 1936 en Eylenbosch 1962.

3. Woordgeografie in de RND.

De houding van de gebruikers tegenover de *RND* is merkwaardig als men bedenkt, dat Blancquaert zelf uitdrukkelijk zijn werk „Reeks Nederlandse DialectATLASSEN” (kapitalen van mij, J. B.) noemt, een verzameling kaarten vergezeld van het in extenso afgedrukte materiaal, en het zijn bedoeling was alle woorden in kaart te brengen¹. In de praktijk is het toch zo, dat men zelden gebruik maakt van de kaarten van de *RND*, maar liever van de teksten. Ook het feit dat de meest gangbare afkorting voor de reeks „*RND*” is, zegt wel iets in dit verband. Goossens is een van de weinigen die consequent (en eigenlijk juist) van *RNDA* spreekt (Goossens 1965 en 1972). In de (dialectologische) literatuur wordt slechts zelden naar kaarten uit de *RND* verwezen².

Om toch enigszins recht te doen aan het atlaskarakter van de reeks wil ik eerst spreken over woordkaarten in de *RND* en pas in tweede instantie over woordvragen.

3.1. *Woordkaarten in de RND*

Uit de methodologische opmerkingen gemaakt bij de woordgeografische studies van 1929 en 1933 kan men heel duidelijk afleiden hoe Blancquaert zich het samenstellen van woordkaarten voorstelde. Na volledige publikatie van de atlas kan de onderzoeker beschikken over 16×150 deelkaarten, die aan elkaar geplakt, 150 analytische kaarten opleveren voor heel het Nederlandse taalgebied inclusief Frans-Vlaanderen³. Ondanks de wat ruime interpretatie die Blancquaert aan de term „woordkaart” geeft zijn er onder deze 150 kaarten enkele die afwijken van de overige. Dat zijn de kaarten, waarvan de titel uit één woord bestaat ; deze kaarten zijn gebaseerd op de losse woorden uit de vragenlijst :

¹ Het materiaal levert stof voor drie- à vierhonderd kaarten (BLANCQUAERT 1925 [1952], p. xv).

² VAN LOEY 1970, p. 257, waar verwezen wordt naar krt. 126 uit deel 6 ; WELJNEN 1966, p. 214 (krt. 41) ; p. 215 (krt. 57 en 58) ; p. 217 (krt. 38 en 39).

³ Het is hier niet de plaats om uitgebreid in te gaan op de discussie rond Goossens' definitie van „Nederlandse dialecten” (GOOSSENS 1972, p. 10-26). Ik kies voor deze formulering omdat de argumenten van F. de Tollenaere in *TNTL* 90 (1974), p. 264-273, mij niet van het tegendeel overtuigd hebben.

<i>kaart</i>	<i>zin</i>	<i>titel</i>	<i>kaart</i>	<i>zin</i>	<i>titel</i>
142	19	spin	147	20	weide
143	19	spinneweb(ben)	148	20	paddestoel
145	20	pet (muts, klak)	149	20	kikvors
146	20	bang	150	20	vlinder

Omdat de meeste woorden in zinsverband zijn afgevraagd werd het moeilijk het ideaal van één woord per kaart te verwezenlijken : „een woord komt inderdaad niet altijd fonetisch isoleerbaar voor, wanneer het deel uitmaakt van een zin”, en : „de enige mogelijke oplossing is in dergelijke gevallen (hier „nog groen” uit zin 122) beide woorden samen op de kaart te brengen en juist te schrijven wat men hoort” (Blancquaert 1925 [1952], p. xiv). Door deze handelwijze wordt het aantal kaarten, dat bedoeld is als woordkaarten groter :

<i>kaart</i>	<i>zin</i>	<i>titel</i> ¹	<i>kaart</i>	<i>zin</i>	<i>titel</i> ¹
9	2	mijn vriend	42	99	de melkboer
16	36	die peer	48	107	ons veulen
24	53	zijn vader	49	109	die deur
27	66	kaas	50	109	beukenhout
28	56	aarden potten	54	51	(bed)sprei
29	64	de zwaluwen	62	133	de sneeuw
31	85	en rijkdom	66	124	groeien
33	77	boogmaker/wagenmaker	72	125	de pastoor
34	77	wonen	74	14	zijn knie
35	76	de zoon	79	112	de brouwer
36	78	doornen	80	80	't kindje
38	81	zijn oren/zijn ogen	81	11	krieken/kersen
39	80	dopen	82	90	zijn liedje
40	137	doopvont	137	17	zulle maat/(hoor) vriend

Een aantal van deze kaarten valt af, omdat er geen vaste betekenis voor heel het gebied van onderzoek is. Dat geldt voor 33 : *boogmaker/wagenmaker* ; 38 : *zijn oren/zijn ogen*, hier is ook geen geografische differentiëring ; 81 : *krieken/kersen* en 137 : *zulle maat/(hoor) vriend*, op deze kaart worden tevens twee onderwerpen behandeld. De kaarten 16 : *die peer* ; 24 : *zijn vader* ; 27 : *kaas* ; 34 : *wonen* ; 49 : *die deur* ; 62 : *de sneeuw* ; 74 : *zijn knie*, leveren geen geografisch gedifferentieerde beteke- naars op, het zijn klankkaarten².

¹ Hier en verderop staat achter een schuin staand streepje (/) de variant die de vragenlijst geeft.

² De kaarten 29 : de zwaluwen ; 50 : beukenhout ; 72 : de pastoor kunnen

Vasthoudend aan de strenge eis, dat de woordgeografie, en zeker de woordkaart, geen uitspraken behoort te doen met betrekking tot klankleer, vormleer en syntaxis, moeten ook de morfologisch gemarkeerde kaarten afvallen : 28 : *aarden potten* ; 29 : *de zwaluwen* ; 36 : *doornen* ; 80 : *'t kindje* en 82 : *zijn liedje*¹. De eerder genoemde kaart 145 : *pet (muts, klak)* is zowel onomasiologisch als semasiologisch².

Voor al deze woordkaarten — zoals trouwens voor alle kaarten van de *RND* — geldt, dat ze geen grafisch model zijn. Een legenda en symbolen ontbreken ; de woorden op de kaart zijn identieke transposities van de woorden uit de vragenlijst. Het verschil tussen de woorden in de vragenlijst en de woorden op de kaart is, dat de eerste lineair genoteerd zijn en de tweede in een geografisch veld. De woorden op de kaart hebben geen symboolwaarde, ze hebben ook niet het karakter van „Leitwörter”. Samenvattend kan ik zeggen : aan de nominale en ambigue signemen van de vragenlijst beantwoorden nominale en ambigue (en vaak ook terminale) signemen op de kaart³.

3.2. *Woordvragen in de RND*

Omdat Blancquaert zelf steeds spreekt van „vragenlijst” en niet bijvoorbeeld van „zinnen ter vertaling”, aangevuld met enkele losse woorden en paradigmata van werkwoorden, wil ook ik de zinnen van de *RND* als vragenlijst beschouwen. Het aantal echte woordvragen — daarmee bedoel ik de losse woorden — in de vragenlijst is gering. Hieronder volgt een opsomming :

- 19 : spin, spinneweb(ben), ragebol ;
- 20 : pet, muts/klak ; bang, benauwd, vervaard ; weide, meers ; paddestoel ; heg/haag, weer ; (kik)vors, puit ; vlinder, kapel, pepel ;
- 50 : — de hoogmis ; het lof (de vespers)⁴ ;
- 51 : bedsprei ; kikkerrit ; verspreiden ; uitspreiden ; verbreiden ; uitbreiden ; bereiden ; „meestal ook” : mest (open)spreiden of openbreiden ; een boterham/stuiter breiden (smeren, boteren) ;
- 57 : Noordnederlandse versie : — den haard ;

woordkaarten genoemd worden op etymologische gronden, maar ze hebben in de eerste plaats het karakter van klankkaarten. De kaarten 54 : (bed)sprei en 79 : de brouwer hebben verschillende betekenaars, die interessant zijn vanuit het oogpunt van woordvorming.

¹ Zie hiervoor noot 3, p. 164.

² Dit probleem komt uitgebreider aan de orde in 3.2.

³ Voor de terminologie : WIEGAND-HARRAS 1971, p. 45-46.

⁴ Een liggend streepje (—) voor een woord betekent dat dit woord los gevraagd is na een zin.

- 77 : Noordnederlandse versie : — een boog ;
 102 : secuur, gezegd van een persoon ; van een werk ;
 104 : ook — spuwen, spouwen ;
 132 : Noordnederlandse versie : — flauw ;
 137 : dopen ; doopjurk ; doopvont ; de soldaten.

Blancquaert gaat er van uit, dat uit de zinnen heel wat woordmateriaal zal komen : „Delen uit de woordenschat komen deels opzettelijk, deels vanzelf in de zinnetjes voor”, en : „Waar ik voor eenzelfde begrip verschillende woorden of woordvormen mocht verwachten, werden er een aantal van die begrippen ingelast”. Dan volgt een opsomming van een groot aantal woorden met de aangetroffen varianten (Blancquaert 1948, p. 13-15). Hij is een voorstander van zinnen ; deze zijn nodig voor het onderzoek van de klanken, de vormleer en de syntaxis. Ook voor de betekenis van vele woorden is het nodig ze in zinsverband af te vragen (Blancquaert 1922, p. 183). De zinnen van Wenker keurt hij af, omdat ze niet gekozen zijn uit de gewone, natuurlijke dagelijkse omgangstaal. Het zijn geleerde bedenksels, die bovendien schriftelijk werden afgevraagd (Blancquaert 1922, p. 167). Zijn eigen zinnen zijn „levende volkstaalzinnen”, ze werden „in hoofdzaak gedacht in het dialect van Klein-Brabant” (Blancquaert 1948, p. 17-19).

Jaberg en Jud moeten achteraf vaststellen, dat de spontaniteit van de antwoorden die op de afgevraagde zinnen volgen nogal vaak te wensen overlaat. Liever zouden ze het aantal vraagzinnen verminderd hebben ten gunste van woordvragen en bepaalde woorden en in zinsverband en los hebben opgevraagd. „Gewiss ist die syntaktische Umrahmung oft ein ausgezeichnetes Mittel um ein Wort begrifflich scharf zu umreißen ; aber sie hindert andererseits den Gewährsmann, in seinem Bewusstsein lexikologische Varianten aufsteigen zu lassen” (Jaberg-Jud, 1928, p. 176-177). Weijnen is de mening toegedaan, dat vraagzinnen dé methode vormen om materiaal te krijgen voor syntactische, assimilatie- en sandhi-verschijnselen (Weijnen 1966, p. 158). Volgens Goossens zijn vraagzinnen geschikt voor onderzoek naar assimilatieverschijnselen en prosodie, „maar het wil mij voorkomen dat voor het onderzoek van het segmentele gedeelte van de fonologie het opvragen van losse woorden verreweg boven dat van zinnen te verkiezen is” (Goossens 1972, p. 64).

De vraag aan welke eisen de vragenlijst voor woordgeografisch onderzoek dient te voldoen wordt door Weijnen en Goossens behandeld samen met de vraag welke methode van enquêteren de voorkeur verdient, de directe of de indirecte methode. Weijnen vindt, dat voor woordvragen de indirecte methode heel geschikt is en dat men bij voorkeur een heel

woordveld moet afvragen : „Niet alleen bereikt men daarmee dat door de associaties de gevraagde terreinen gemakkelijker weer in het geheugen terugkomen. Maar het is ook van groot voordeel voor de betekenisbegrenzing” (Weijnen 1966, p. 156-157). Goossens is van mening, dat men voor het opvragen van technische termen uit vaktalen het beste de directe methode kan gebruiken, „namen van dingen die algemeen bekend zijn, kan men daarentegen zonder grote bezwaren ook schriftelijk opvragen”, men leert zo de globale verspreiding van de termen wel kennen. Maar iemand die heel precies te werk wil gaan en woord- en betekenisgrenzen wil trekken, zal toch de directe methode moeten aanwenden (Goossens 1972, p. 63).

In de modernere synchrone onomasiologie begint men met de analyse van een begrip. „Diese wird intensional definiert durch Situierung in einem logischen System : dadurch wird seine Aussereinzelsprachlichkeit postulierbar” (Wiegand-Harras 1971, p. 118). Als voorbeeld geven Wiegand-Harras het begrip „Schreiner” of „Tischler”, waarvan het „genus proximum” in de standaardtaal „Handwerker” is en de „differentia specifica” gevormd worden door „Möbel anfertigen”. Zo komt men tot de vraag : „Handwerker, der Möbel anfertigt” (Wiegand-Harras 1971, p. 103).

Men treft in de vragenlijst van de *RND* geen enkele vraag aan die aan deze eis voldoet. Maar ik moet daar onmiddellijk aan toevoegen, dat voor de *RND* de directe methode is gebruikt, met alle voordelen die daaraan verbonden zijn. Onder de zinnen van de *RND*, zoals die uiteindelijk zijn gepubliceerd gaat een vragenlijst schuil, of beter gezegd, gaan *n* vragenlijsten schuil, want om te komen tot een vertaling in het plaatselijk dialect, die beantwoord aan de dialectische werkelijkheid, of minstens aan de dialectische mogelijkheid, zijn door de verschillende optekenaars allerlei middelen aangewend. Om een concreet voorbeeld te geven, als Blancquaert spreekt over de Noordnederlandse versie van de vragenlijst, merkt hij naar aanleiding van zin 97 : „voeder in den stal voeren” op : „Bij de reeds gedane opnemingen [werd] steeds gesuggered : een kruiwagen met veevoeder die nog buiten staat en nog even naar binnen moet worden gebracht” (Blancquaert 1948, p. 20). Deze procedure is ook af te lezen uit allerlei opmerkingen die door verschillende optekenaars bij diverse zinnen en woorden gemaakt worden ¹.

Men kan derhalve wel aannemen dat indirect aan de eisen van een

¹ Het is daarom van groot belang, dat enkele optekenaars eens uitgebreider over de procedure zouden schrijven.

verantwoord onomasiologisch onderzoek is voldaan. De moeilijkheid zit hem niet in de wijze van enquêteren, maar in de wijze waarop het materiaal gepubliceerd moest worden. Zoveel als maar mogelijk was moest terwille van de eenheid vastgehouden worden aan een zo letterlijk mogelijke „vertaling” van de zinnen en woorden in het dialect, teneinde materiaal te krijgen dat gebruikt kan worden voor de studie van alle taalverschijnselen over het hele Nederlandse taalgebied.

Keer ik nu terug tot de losse woorden. Ondanks de veronderstelde onomasiologische vraagstelling blijkt uit het materiaal, dat men op basis van deze losse woorden niet zonder meer woordkaarten kan tekenen. Dit is een gevolg van het feit, dat een aantal begrippen te gecompliceerd zijn om eenvoudig als „vertaling” in dialect aangeboden te worden. Zo geeft Blancquaert als toelichting bij de woorden *pet*, *muts/klak* uit *RND* 20 bij *pet* : „met klep” en bij *muts* : „ouderwets, vrouwenkapsel of béret alpin” ; bij *weide* : „om op te grazen”, als varianten noemt hij *weide*, *meers*, *beemd* e.a., met de toevoeging : „met of zonder betekenisverschil”¹. De wijze waarop het materiaal gepubliceerd wordt laat niet toe allerlei semantische nuanceringen en zakelijke informatie mee te delen. Bij dit soort vragen mist men node de intentie van de optekenaar. Een andere moeilijkheid, speciaal voor woordgeografisch onderzoek, is het feit, dat Blancquaert bij de *ei*-woorden in *RND* 51 opmerkt : „Het gaat om de *ei*-klank, desnoods woorden vervangen”. Hierdoor is dit materiaal voor woordgeografisch onderzoek over het hele gebied minder bruikbaar geworden. Een gunstige uitzondering vormt het vervolg op zin 102, waar de betekenis „secur” nader gespecificeerd wordt. De doopterminologie, zoals die in 137 en ook de typisch katholieke termen, zoals die in 50 gevraagd worden, leveren weer een ander probleem. Ze veronderstellen bekendheid met het godsdienstig landschap van de Nederlanden. Het is daarom jammer, dat bij de gegevens over de zegslieden, mededelingen over hun godsdienstige gezindheid of over de godsdienstige stratigrafie van hun woonplaats ontbreken.

Vanuit woordgeografisch standpunt is *dopen* (zin 80 en 137) interessant omdat het in een klein zuidwestelijk deel van het gebied betekenaars oplevert van het type *kerstenen*, *kersten doen*. Vergelijkt men *dopen* uit zin 80 met het losse woord in 137, dan blijkt, dat het zinnetje : „Het kindje was dood eer ze het konden dopen” meer negatieve antwoorden oplevert dan het losse woord. Het zinnetje behoort eerder niet

¹ Opmerkingen naar aanleiding van varianten en toelichtingen bij de vragenlijst geeft BLANQUAERT 1948, p. 13-17 en p. 37-38.

tot de dialectische werkelijkheid of mogelijkheid dan het losse woord. De verklaring ligt voor de hand, het geïsoleerde werkwoord „dopen” behoort tot ieders competentie; het zinnetje illustreert — maar dan heel anders als Blancquaert bedoelde — dat juist het zinsverband „verhelderend” kan werken. Ik noem „dopen” uit 137 met opzet een „geïsoleerd woord”, ook al kan hier gesproken worden van een klein woordveldje¹. Uit het materiaal blijkt duidelijk dat men deze *doop*-woorden in de eerste plaats voor de klank heeft willen hebben (wgm. *au* met umlautsfactor). De vergelijking van zin 80 met 137 wijst ook in deze richting.

Doopvont, RND 137, kaart 40, levert de volgende betekenaars op (de getallen achter de woorden duiden het deel uit de reeks aan waarin ze voorkomen) :

doopvont	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10,	11,	12,	13,	15,	16
vont	1,	2,	3,	4,		6,	7,	8,							
doopbekken			3,	4,					9,		11,	12,	13,	15,	16
doopkom			3												
doopvons			3,	4,	5,		7,	8,			11,			15,	16
kuip				4,											
doopschotel					5,										
doopsvont							7,	8,							
doopsteen								8,							
doopbak								8,							
doopschaal									9,	10,	11,		13,		
doopbak								8,			11,				
schaal											11,				
doopvat													12,		
doopbakje													12,		

onbekend : 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16

„Onbekend” is een dubbelzinnige term, het betekent : het gevraagde woord — in dit geval *doopvont* — is hier niet bekend, wel een ander woord, bijvoorbeeld : *doopsteen*, maar ook : de zegslieden zijn niet vertrouwd met zaken als dopen, doopvont enz., omdat ze niet tot een kerkelijk genootschap behoren. In dit schema is „onbekend” alleen in de tweede betekenis gebruikt. Zonder informatie over het object „doop-

¹ Een te klein woordveldje, want in de doopterminologie moet duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen wat thuis gebeurt en wat in de kerk gedaan worden. Zo heeft „dopen” twee betekenisaspecten : 1. „ten doop houden”, 2. „toedienen van het doopsel” (door priester of dominee).

vont” en kennis van de godsdienstige gezindheid is het niet mogelijk op basis van dit materiaal de woordkaart DOOPVONT te tekenen. Het gebruik van „onbekend” in de eerste betekenis laat duidelijk zien, dat het hier in veel gevallen om de vertaling van het woord uit de standaardtaal gaat en dat de vraagstelling niet onomasiologisch is geweest.

Moet het oordeel over de waarde van de losse woorden voor woord-geografisch onderzoek nogal negatief zijn, niet anders is dat het geval met de woorden die in zinsverband zijn afgevraagd¹. Als eerste voorbeeld kies ik *steekvogel/sperwer* uit zin 1. De bedoeling is volgens Blancquaert : kleine roofvogel : buizerd, klamper, en hij vervolgt : „men notere het plaatselijk meest bekende”. Als varianten — niet exhaustief voor de tot 1948 verschenen delen 1 t/m 6 — geeft hij : *steekvogel*, *klamper* en *sperwer*. In het onderstaand schema heb ik alle betekenaars die op de plaats staan van *steekvogel/sperwer* in zin 1 bij elkaar gezet, het zijn er 66. Dit schema is tamelijk grof, ik heb niet alle woordvormen van hun dialectische gedaante ontdaan². Ook zijn er unica opgenomen zonder dat dit vermeld is. Het was mij hier te doen om een eerste inventaris van de „inhoud” van *steekvogel/sperwer* uit zin 1. Met behulp van (dialect-)woordenboeken en vogelgidsen heb ik geprobeerd welke vogelsoort bij welke naam hoort, als dit uit de zin zelf niet was op te maken. Ook dit is nogal grof gebeurd, omdat deze boeken op dit punt niet altijd duidelijk zijn. Zo geeft het *WZD* bijvoorbeeld i.v. *klamper*, „buizerd” : „de naam wordt ook gegeven aan kiekendief”, zonder vermelding van plaatsen. Ook kon ik niet van de veronderstelling uitgaan, dat op de plaats van *steekvogel/sperwer* altijd een woord voor „sperwer” staat, omdat de gebruikte vragenlijst op dit punt niet altijd gelijk is. In deel 1 en 8 is *steekvogel* het „trefwoord” ; in 9 en 10 en in de Nederlandse versie van 15 : *sperwer* ; de delen 2, 3, 4, 5, 6, 7 hebben zowel *steekvogel* als *sperwer* ; 11, 12 en 13 geven *sperwer* met tussen haakjes : (kleine roofvogel) ; de Friese versie van deel 15 geeft *wikel* en *sparwer* ; in deel 16 tenslotte ontbreekt een trefwoord, na ... volgt tussen haakjes : (kleine roofvogel). Het schema vereist nog enige toelichting : de Romeinse cijfers achter de vogelnaam geven de (vermoedelijke) vogelsoort aan ; de letter H staat voor hyperniem ; een O betekent : „niet behorend tot de orde van de roofvogels”.

¹ Niet alle losse woorden zijn ongeschikt, vgl. „spin” etc. in BLANCQUAERT 1929 en 1933, voorts „vlinder”, waarvan echter tot nu toe nooit de kaart voor heel het Nederlandse taalgebied getekend is.

² Dat is voor o.a. namen van vogels erg moeilijk.

De cijfers bovenaan geven de delen van de *RND* aan, een kruisje (+) betekent dat het woord in het betrokken deel voorkomt.

- I kiekendief
- II havik
- III sperwer
- IV buizerd
- V smelleken
- VI valk
- O niet tot de orde van de roofvogels behorend
- H hyperniem ¹.

NAAM	SOORT	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	15	16
bijter	II															+
blutser	IV				+				+							
duivenklamper	I					+										
duivenstoter	II-IV								+							
hanebijter	II															+
havik	II												+	+		
hoenderdief	I												+			
kerkuil	O					+										
kiekendief	I					+										
kippensperwer	III										+					
kipvalk	VI															+
klam	II-III-VI								+							
klamp	II-III-VI											+				
klamper	II-III-VI	+		+	+	+		+	+	+	+					
klampvogel	II-III-VI							+	+	+						
klem	I										+		+	+		
klemmer	I												+			
klemvalk	VI												+			
klemvogel	I										+					
koekoek	O						+				+					
koop	I					+										
kraai	O														+	+
krem	VI										+	+	+			
grote krem	IV												+			
kremvogel	VI										+					
kuikendief	I								+		+					
kuikenstoter	II										+					
kwaadvogel	I	+			+											

¹ Deze indeling in vogelsoorten is ook erg grof. Kiekendief kan zowel de bruine, de grauwe als de blauwe Kiekendief zijn ; valk staat zowel voor de boomvalk als voor de torenvalk, enz.

NAAM	SOORT	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	15	16
mussenstoter	?												+			
prutter	O														+	
roek	O															+
oude roek	O														+	
roofvogel	H			+		+			+	+	+		+		+	
scherpe	VI			+												
scherpvogel	VI					+										
schietvogel	III					+										
smeel	V								+							
smelleken	V										+					
sperrewaard	III				+											
sperwer	III			+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+
speurgaal	III			+												
speurwulf	III			+												
sporrewaan	III			+												
spreeuw	O								+		+		+			
sprotte	O												+			
steek	III		+		+											
steekpiet	III							+								
steekvogel	III	+	+	+	+	+		+								
steker	III			+	+	+		+								
stekie	III					+		+								
stekker	III				+	+										
stoothavik	II												+			
stootkop	III								+		+					
stootvogel	II-VI										+		+			
stootvors	III								+							
tutendief	I												+			
uil	O					+										
valk	VI			+								+	+		+	+
vangvogel	III								+				+	+		+
vogel	H									+						
grote vogel	H													+		
vogelvreter	III-VI														+	
wikel	VI														+	+
wikelder	VI														+	
zandvogel	?									+						
zwemmer	VI										+					

De vraag of men op basis van dit materiaal de woordkaart SPERWER (*Acipiter nisus nisus* L.) kan tekenen moet ontkennend beantwoord worden. Ook in dit geval moet de zin omgezet worden in een vraag : „als ze welke vogel (of wat) zien zijn de kippen bang?“, het antwoord op deze vraag vormen de 66 betekenaars, die niet tot dezelfde betekenis

herleid mogen worden¹. Het is duidelijk dat de al te ruime formulering van de vraag hier mede aan schuldig is. Maar ook het feit, dat het gevraagde niet overal bekend blijkt te zijn.

Ook al is men op goede gronden van mening, dat een begrip algemeen bekend is en dat het geografisch gedifferentieerde betekenaars zal opleveren, dan nog blijft het een vereiste dat dit begrip intentioneel begrensd wordt. En dit is niet alleen noodzakelijk voor de theorie of voor het zuiver aanwenden van de methode; het is ook van hoogste praktische relevantie (Wiegand-Harras 1971, p. 106). Wiegand-Harras demonstreren dit aan de hand van de woordkaart GACKERN („kraaien”) uit DWA, band 15. Om dicht bij huis te blijven en bij de RND: de studie van Pée en De Man over „Mikken en zijn ekwivalenten in de Nederlandse dialecten bezuiden de Moerdijk”², illustreert ook dit probleem. Op de kaart komen dertig symbolen voor die naar dertig verschillende betekenaars verwijzen, maar wie de commentaar bij deze kaart leest, komt al gauw tot de ontdekking, dat niet al deze betekenaars als „ekwivalenten” van „mikken” beschouwd mogen worden. Ik wil er hier slechts een paar aanwijzen. In de eerste plaats is dat het geval met „zien” en „kijken”, die niets anders betekenen als „goede ogen hebben”. Ze zijn het antwoord op de vraag: „wat moet een schutter goed kunnen”, misschien aangevuld met: „om te kunnen lonken/mikken?”. Aan „spannen”, „vilen” en „pijlen” worden de features „een boog van een pijl voorzien” + „én aanleggen” gegeven; het eerste feature kent „mikken” niet.

Deze woordkaart is gebaseerd op het materiaal van zin 92: „een schutter moet goed kunnen lonken/mikken”; ook hier is de vraagstelling te ruim, want Blancquaert geeft als toelichting: „Er werd gedacht aan een boogschutter; is echter ook toepasselijk op een schutter met geweer”. Het is duidelijk dat juist hier het gebruik van pijl en boog of geweer onderscheiden had moeten worden en dat „mikken” intentioneel gedefiniëerd had moeten worden.

De opgaven van het type „kijken” en „zien” wijzen op een tot hier toe niet besproken aspect van de methode van afvragen: is een begrip totaal onbekend, behoort het noch tot de dialectische werkelijkheid, noch tot de dialectische mogelijkheid, kies dan een ander woord, zonder het karakter van de zin al te zeer te veranderen. In dit geval ontstaat de zin: „een schutter moet goed kunnen zien of kijken”³.

¹ Voor omzetten in een vraag: BERNIS 1975.

² In: *Album Edgard Blancquaert*. Tongeren 1958, p. 278-300. De kaart na p. 300.

³ Ook Pée en De Man zien in de aanwezigheid van het bijwoord „goed” een verklaring voor deze woorden.

Beïnvloeding door het zinsverband toont duidelijk „spitten” uit zin 4 : „spitten is lastig werk”. De bedoeling is „diep omdelven”. De woordkaart SPITTEN, getekend op basis van dit materiaal levert in de eerste plaats het antwoord op de vraag : „wat is lastig werk?”. Ik wijs slechts op opgaven van het type „de jier omkeren” en „jaagvoren”. Hetzelfde geldt voor „veld” uit zin 37 : „ze zijn weg naar het veld”, bedoeld wordt „een groot stuk bouwland”, maar de 51 verschillende betekenaars hebben betekenissen als „het vrije veld” ; „de heide”, versus „bewerkt land” ; „door ligging bepaalde grond” en „door bestemming bepaalde grond”.

Tot slot een voorbeeld van Blancquaert zelf. Op basis van zin 56 : „aarden potten zijn niet veel waard”, met de toelichting : „Aarden potten zijn stenen inmaakpotten ; vaak wordt een onderscheid gemaakt tussen de grote bruine (voor bonen) en de kleinere grijze (voor boter)”, tekende hij de kaart „Verbreitung des Ausdrucks *Keulse potten*” (Blancquaert-Tavernier 1952, p. 56). Deze kaart is tegelijk betekenis- en betekenaarskaart. „Keulse potten” — en dit blijkt niet uit het symbool op de kaart — is soms betekenaar, soms betekenis¹. Dit laat zich afleiden uit de teksten van zin 56 ; ook hier is de vraag te ruim en ging het in eerste instantie om het vocalisme van „aarden” ; eerst toen „Keulse potten” opdook in deel 1 en 2 is men meer gaan letten op het al of niet bekend zijn van dit aardewerk.

4. Besluit.

„Het doel van den dialect-atlas van Klein-Brabant is, voor dit gebied materiaal te leveren aan de Nederlandse dialectgeografie met alle mogelijke waarborgen van betrouwbaarheid” (Blancquaert 1925 [1952], p. v). Wat Blancquaert hier over zijn eigen eerste atlas zegt geldt voor de hele reeks. Het gaat er in de eerste plaats om : zo betrouwbaar mogelijk materiaal te leveren. Daarom moet men de *RND* niet beschouwen als een eindpunt, maar als een vertrekpunt voor verder onderzoek, gebaseerd op dit rijke materiaal, aangevuld met gegevens uit andere bronnen : woordenboeken, grammatica’s en studies op het gebied van de klankleer. Het is nooit Blancquaerts bedoeling geweest kant en klare woordkaarten te leveren. Documentatie door middel van teksten en objectieve kaarten, daar was het hem om te doen.

Hij is een pionier geweest, die het nooit heeft geschuwd zijn plannen

¹ Voor het door elkaar lopen van onomasiologie en semasiologie leze men de voorbeelden bij QUADRI 1952, p. 34 vv.

reeds in een zeer vroeg stadium bekend te maken. Zijn oproep in 1922 om samenwerking en medewerking is onbeantwoord gebleven, zodat hij noodgedwongen wel zijn eigen weg moest kiezen. Zijn studie bij Gilliéron heeft hem doen kiezen voor de methode van zijn leermeester. Betrouwbaarheid en objectiviteit kwamen bij hem op de eerste plaats.

Dat mijn oordeel over de bruikbaarheid van de RND voor woordgeografisch onderzoek nogal negatief is uitgevallen mag beslist niet op het conto van Blancquaert of zijn medewerker en opvolger Pée geschoven worden. Men moet de RND zien als een kind van zijn tijd : 1925, ook al waren er „meer dan vijftig jaar” nodig om het werk te voltooiën. Slechts materiëel heeft deze onderneming geprofiteerd van de vooruitgang van de moderne techniek : bandrecorders, beter vervoer en dus een betere bereikbaarheid van de te onderzoeken plaatsen en een mogelijkheid om sneller op te nemen.

De atlas begon op een ogenblik, dat men nog helemaal onder de indruk was van het feit, dat de dialecten zulk een rijke schakering vertonen op het gebied van de klankleer, de vormleer, de syntaxis en de woordenschat en, getroffen door dit feit, zich nog niet zo kon bekommeren om allerlei theoretische zaken. Tegen deze achtergrond moet men het woordgeografische aspect van de *RND* beschouwen, zowel de woordkaarten als de woordvragen.

Het woordgeografisch materiaal zet de onderzoeker op een spoor, voor een deel is het terrein verkend ; hij weet wat mogelijk is, hij weet ook met welke factoren hij bij zijn verder onderzoek rekening moet houden.

De rijke oogst aan gegevens op het gebied van de klankgeografie is voor de woordgeograaf een onmisbaar hulpmiddel bij het interpreteren van allerlei materiaal.

Een zorgvuldige bestudering van de woordvragen met de toelichtingen, plaats voor plaats, levert een rijk materiaal op, dat een uitdaging vormt voor verder en gedetailleerder onderzoek. En dat was toch precies de bedoeling van Blancquaert.

J. B. BERNIS.

AFKORTINGEN

- ALF* J. GILLIÉRON et E. EDMONT, *Atlas linguistique de la France*. Paris 1903 vv.
- Van Dale* C. KRUYSKAMP, *Van Dale. Groot woordenboek der Nederlandse taal*. 10de druk. 's-Gravenhage 1976.

- DWA** W. MITZKA und L. E. SCHMITT, *Deutscher Wortatlas*. 1-20. Giessen 1951-1973.
- TON** K. HEEROMA, *Taalatlas van Oost-Nederland en aangrenzende gebieden*. Assen 1960 vv.
- WZD** HA. C. M. GHIJSEN, *Woordenboek der Zeeuwse dialecten*. Den Haag z.j. [1959-1964].

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- BERNS, J. B. 1975. „Wie is de bloemen gaan gieten?”. *Taal en Tongval* 27, p. 7-13.
- BLANQUAERT, E. 1922. „Over bestaande Dialect-Atlassen op het gebied der Germaansche en Romaansche talen en een eventueelen Nederlandschen Dialect-Atlas”. *Handel. Vde Vla. Philol. Congres*. Brugge, p. 163-188.
- IDEM 1925 (1952). *Dialect-Atlas van Klein-Brabant*, I en II. Antwerpen.
- IDEM 1927. „Vlaamsche Dialectologie”. *HCTD* I, p. 201-243.
- IDEM 1929. „De Nederlandsche Dialectnamen van de Spin, den Ragebol en het Spinneweb”. *HCTD* III, p. 1-20.
- IDEM 1933, met W. PÉE en hun studenten. „De Nederlandsche Dialectnamen van de Spin, den Ragebol en het Spinneweb”. *HCTD* VII, p. 329-432.
- IDEM 1948. *Na meer dan 25 jaar Dialect-onderzoek op het terrein*. Tongeren.
- IDEM 1950. „Taalgeografie. (Methodologische beschouwingen)”. *Album Grootaers* Leuven, p. 71-80.
- BLANQUAERT, E.-TAVERNIER-VERECKEN, C. 1952. „Keulse potten”. *Rheinische Vierteljahrsblätter* 17, p. 51-58.
- BOOIJ, G. e.a. 1975. *Lexicon van de Taalwetenschap*. Aula Boeken 549. Utrecht-Antwerpen.
- BOTTIGLIONI, G. 1971. „Linguistic geography : achievements, methods and orientations”. H. B. ALLEN and G. N. UNDERWOOD (Eds.), *Readings in American dialectology*. New York, p. 287-300.
- EYLENBOSCH, E. 1962. *Woordgeografische studies in verband met de taal van het landbouwbedrijf in West-Brabant en aangrenzend Oost-Vlaanderen*. Leuven.
- GOOSSENS, J. 1965. *Die niederländische Strukturgeographie und die „Reeks Nederlandse Dialectatlassen*. BMDC XXIX, Amsterdam.
- IDEM 1969. *Sstrukturelle Sprachgeographie. Eine Einführung in Methodik und Ergebnisse*. Heidelberg.
- IDEM 1972. *Inleiding tot de Nederlandse dialectologie*. Tongeren.
- JABERG, K. und JUD, J. 1928. *Der Sprachatlas als Forschungsinstrument*. Halle/Saale.
- LÖFFLER, H. 1974. *Probleme der Dialektologie. Eine Einführung*. Darmstadt.
- VAN LOEY, A. 1970. *Schönfelds historische grammatica van het Nederlands*. 8ste druk. Zutphen.
- PÉE, W. 1936. *Dialectgeographie der Nederlandsche diminutiva*. 1 en 2. Gent.
- QUADRI, B. 1952. *Aufgaben und Methoden der onomasiologischen Forschung*. Bern.

- SCHEUERMANN, U. 1974. *Linguistische Datenverarbeitung und Dialektwörterbuch*. ZDL, Beihefte, N.F. Nr. 11, Wiesbaden.
- SCHOPHAUS, R. 1973. „Zur Wortgeographie und zu den Wörterbücher“. J. Goossens (Herausg.), *Niederdeutsche Sprache und Literatur. Eine Einführung*. Band 1 : Sprache. Neumünster, p. 175-199.
- STROOP, J. (RED.) 1974. *Toelichting bij de taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland, II*. BMDC XLVI. Amsterdam.
- VAN DEN TOORN, M. 1973. *Nederlandse taalkunde*. Aula Boeken 499. Utrecht-Antwerpen.
- WEIJNEN, A. 1966. *Nederlandse dialectkunde*. Tweede druk. Assen.
- IDEM 1975. „Crisis in de dialectkunde“. *Taal en Tongval* 27, p. 110 vv.
- WELTE W. 1974. *Moderne Linguistik : Terminologie/Bibliographie*. I en II. München.
- WIEGAND, H. E. 1970. *Synchronische Onomasiologie und Semasiologie. Kombinierte Methoden zur Strukturierung der Lexik*. Germanistische Linguistik 3. Hildesheim.
- WIEGAND, H. E. und HARRAS, G. 1971. *Zur wissenschaftshistorischen Einordnung und linguistischen Beuteilung des deutschen Wortatlas*. Germanistische Linguistik 1-2. Hildesheim.